

Prof. univ. dr. Mircea COȘEA

CURS DE ECONOMIE

EDIȚIE REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ

Copyright © 2011, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COȘEA, MIRCEA

Curs de economie / Mircea Coșea. - București : Pro
Universitaria, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-973-129-826-9

33(498)(075.8)

INTRODUCERE

Economia este știința deciziilor ce au ca scop îmbunătățirea condițiilor de viață.

Studiul acestei științe pare a fi atât de logic și de necesar încât am putea trage concluzia că toți trebuie să învățăm economie.

Pentru un economist, mai ales atunci când este și profesor, nimic nu ar putea fi mai plăcut și mai încurajator decât o astfel de concluzie. Ce bucurie ar putea fi mai mare pentru un profesor de economie decât să predea materia sa preferată cât mai mult și la câți mai mulți!

Problema nu este însă aceasta sau, mai bine zis, *nu mai este aceasta.*

Problema pe care o are azi un profesor de economie este aceea a selecției pe care trebuie să o facă în predarea economiei. A devenit important să se stabilească *ce cunoștințe economice sunt necesare, ce este oportun și obligatoriu de predat, ce trebuie subliniat și ce trebuie doar amintit, ce poate fi prezentat ca regulă și ce poate fi prezentat doar ca ipoteză*

În prezent, suntem martorii unor mari schimbări în metoda predării științei economice. Dacă până la nivelul anilor '80 un manual de economie avea o valabilitate incontestabilă de 20-25 de ani, acum, la maximum zece ani manualele au nevoie de actualizări sau chiar de importante revizuri. Fenomene noi, cum ar fi: globalizarea piețelor, efectele noilor tehnologii informatice și de comunicare, regionalizarea economică, trecerea de la modelul de producție fordist la cel postfordist, tranziția de la economia centralizată la economia de piață, etc. nu mai pot fi înțelese și explicate doar pe baza unor principii și categorii economice moștenite de la știința economică predată cu ani în urmă. Mai mult decât atât, dacă înainte predarea economiei avea ca scop fie informarea nespecialiștilor asupra principiilor generale economice, fie calificarea unor profesioniști ai economiei, azi, predarea economiei a devenit o componentă a formării culturii civice.

Cultura economică a devenit absolut necesară cetățeanului de rând, este baza comportamentului său economic, fără de care nu se poate realiza ca individ într-o societate în care accesul la resurse este din ce în ce mai dificil.

Iată de ce, inovarea predării economiei este atât de necesară.

Scopul profesorului este acum nu numai acela al transmiterii unor cunoștințe, ci și acela al transmiterii unui anumit mod de gândire. Este mult mai puțin important, azi, ca cel care studiază economia să memoreze definiții și formule decât să învețe să gândească și să evalueze singur multitudinea de fenomene și procese economice care îl înconjoară în fiecare zi.

Profesorul trebuie să fie conștient de faptul că, în condițiile mutațiilor extrem de rapide care se petrec în lumea contemporană, dogmatismul și închistarea predării economiei în scheme rigide *mai mult dezarmează decât înarmează studentul în fața realității*. Tocmai de aceea, profesorul trebuie să facă apel la interesul și motivația celui care studiază economia și care, nu este student decât în mod temporar. El este însă permanent, pe tot parcursul vieții sale, *subiectul și obiectul economiei reale*.

Interesul pentru studiul economiei trebuie să apară din capacitatea profesorului de a forma comportamentul economic prin care, studentul să reușească, mai întâi să înțeleagă, apoi să controleze efectele pe care le au asupra sa atât acțiunile altora cât și propriile sale acțiuni, să înțeleagă și să respecte relația dintre destinul social și cel personal.

Metoda modernă de predare a economiei se bazează pe conștientizarea studentului asupra faptului că economia este o știință a deciziilor sociale a cărei rațiune de existență nu poate fi decât una singură: *contribuția la găsirea de soluții problemelor omului în lumea contemporană, adică propriilor lui probleme*.

Din acest punct de vedere, profesorul trebuie să insiste asupra rolului și importanței responsabilizării individului în acțiunile pe care le desfășoară, accentuând faptul că orice decizie individuală, oricât de neînsemnată ar părea ea, este factor de influență nu numai a propriului destin dar și a destinului colectivității în care se află.

Cel care studiază economia va înțelege astfel că realitatea în care trăiește nu este și nu poate fi determinată doar de așa numiții “policy-

makers”, adică de politicieni și guvernanți. Realitatea economică este expresia cumulată a unei multitudini de decizii și acțiuni individuale, guvernării sau politicienii încercând – cu mai mult sau mai puțin succes – să orienteze într-o anumită direcție aceste acțiuni individuale.

Studentul va deveni conștient de importanța rolului său de “actor” în imensul spectacol al economiei, dar va înțelege și că acest rol nu poate fi jucat individual, ci doar în context social.

* * *

Realizarea acestor obiective este, însă, condiționată de existența unei noi concepții privind particularizarea predării la specificul meseriei sau specializării pentru care se pregătesc studenții. Necesitatea încadrării coerente a fiecărei discipline în specificul corpusului general de cunoștințe al unor specializări este cu atât mai imperioasă cu cât, progresele rapide ale științei au determinat deteriorarea raportului dintre volumul de informație și bugetul de timp. Este evident că, volumul de informație și de cunoștințe pe care învățământul universitar îl transmite studentului este din ce în ce mai bogat dar bugetul de timp de care dispune acesta, pentru pregătirea sa, este constant, câteodată chiar în scădere. Avalanșa de informații și cunoștințe, neselectate pe anumite criterii de importanță și prioritate “sufoca” studentul datorită incapacității fizice de a-și distribui timpul disponibil proporțional cu cerințele în continuă creștere.

Ideea conform căreia învățământul universitar ar fi “un form de cultură generală” în care studenții trebuie să fie pregătiți “în general” pentru viață nu mai este acceptată în sistemele moderne de învățământ ale lumii civilizate și dezvoltate.

Scopul învățământului universitar modern este calificarea și profesionalizarea pentru un tip de activitate bine determinat și pentru o meserie bine definită, înarmarea studentului cu un grad înalt de competitivitate ca unică și esențială condiție de reușită pe o piață a muncii din ce în ce mai pretențioasă.

Studenții români vor fi, cu siguranță, cetățeni europeni și vor trebui să dovedească puterea lor de competiție pe o piață comunitară a muncii. Încă din 1994, în “Cartea Albă” a Comisiei Europene se arată

că una dintre “provocările secolului XXI pentru țările membre ale Uniunii Europene este necesitatea ca învățământul universitar să fie supus unui proces de raționalizare în sensul reducerii ponderii pregătirii cu caracter general în favoarea creșterii ponderii pregătirii specifice, în concordanță cu nevoile pieței” (Commission Européenne- “Croissance, Competitivite, Emploi” Livre blanc. CECA-CE-CEEA Bruxelles 1994. Pag. 138)

Trebuie să acționăm și noi în aceeași direcție, în dorința de a mări puterea de competiție a tinerilor români într-o Europă a pragmatismului și eficienței.

În acest efort general pe care România îl depune pentru integrarea europeană, datoria învățământului universitar este aceea de a asigura compatibilitatea pregătirii studenților noștri cu cea a colegilor lor europeni.

În acest context, reevaluarea rolului fiecărei discipline în ansamblul disciplinelor de specialitate și adaptarea predării fiecărei discipline la necesitățile concrete ale activității viitoare a absolventului sunt *priorități* pe care prezentul manual le-a tratat ca pe principii esențiale de concepere și redactare.

* * *

P A R T E A I

**ECONOMIA: BAZA TEORETICĂ
ȘI PRINCIPII FUNDAMENTALE**

CAPITOLUL 1

OBIECTUL DE STUDIU AL ECONOMIEI

Încercarea de a defini obiectul de studiu al unei științe are tendința de a se baza pe întocmirea inventarului problemelor ce le abordează. Astfel, în cazul economiei, posibilul inventar de probleme ar cuprinde: producția, schimbul, consumul, moneda, șomajul, inflația, creșterea economică etc. Economiștii au început să definească obiectul activității lor prin domenii concrete de analiză. Părintele științei economice moderne, Adam Smith, definea obiectul acestei științe la 1776 în primul tratat de economie ca fiind *acțiunea de creare a bogăției la nivel individual sau național*.

Secolul al XIX-lea, influențat de specificul unor mari mișcări sociale, aduce definirea marxistă a obiectului: *evoluția raportului istoric dintre forțele și relațiile de producție în condițiile societății împărțite în clase cu interese economice antagonice* și definirea de sorginte liberală, conform căreia obiectul de studiu îl reprezintă: *coordonarea inițiativei particulare, în exclusivitate, de către legile pieței*.

În a doua jumătate a secolului XX, obiectul de studiu al științei economice s-a extins considerabil. Este unanim acceptat faptul că nu se mai poate defini obiectul doar printr-un inventar de subiecte concrete deoarece s-a acreditat ideea că *nu există fenomene sau procese exclusiv economice, că nu se poate extrage din realitate doar partea economică a fenomenului făcând abstracție de partea psihologică, socială, politică, culturală sau tradițională a acestuia*. S-a ajuns la concluzia, de exemplu, că inflația nu poate fi corect înțeleasă doar prin regulile de funcționare a mecanismelor economice. Ea trebuie abordată și din punct de vedere psihologic, politic și social.

Așa se face că, profesorul american Paul A. Samuelson, laureat al Premiului Nobel pentru economie, în ediția a XV-a a celebrei sale lucrări "Economics", enumera opt noi definiții ale economiei, întâlnite în lucrări de referință ale ultimilor douăzeci de ani. Astfel, se susține că știința economică:

- studiază modul de formare a prețului muncii, capitalului și pământului, precum și modul în care prețurile respective sunt utilizate în procesul de alocare a resurselor;
- studiază comportamentul piețelor financiare și analizează modul de alocare a resurselor materiale în economie;
- studiază consecințele reglementărilor guvernamentale asupra pieței; examinează distribuția veniturilor și sugerează modalități de ajutorare a persoanelor defavorizate;
- studiază fluctuația volumului producției și a ratei șomajului, care determină apariția ciclurilor economice; contribuie la elaborarea politicii statului de stimulare a creșterii economice;

- analizează evoluția schimburilor comerciale internaționale;
- studiază procesul creșterii economice a țărilor în curs de dezvoltare și propune modalități de valorificare eficientă a resurselor acestora.

Samuleson ajunge la concluzia că, în pofida diversității de abordare, toate definițiile au un element comun:

Economia studiază modul în care societatea folosește resursele limitate de care dispune pentru a produce bunuri ce le distribuie membrilor săi în scopul satisfacerii nevoilor pe care le au.

Un alt economist celebru, de data aceasta reprezentant al francofoniei, Jacques Genereux ajunge la concluzia că cea mai adaptată definiție a științei economice moderne ar fi:

Economia studiază modul în care indivizii sau societatea utilizează resursele rare de care dispun, la un moment dat, în vederea unei cât mai bune satisfaceri a nevoilor existente în acel moment.

Ambele definiții, de altfel extrem de asemănătoare, exprimă ideile centrale ale obiectului științei economice. Prima idee este **raritatea resurselor**, iar cea de-a doua, ca o consecință a primei, **necesitatea folosirii cât mai eficiente** a acestor resurse rare.

O logică mai simplă și mai corectă de atât nici nu ar putea exista. Este logică, în condițiile existenței unor resurse rare, singura posibilitate de acoperire a nevoilor pe care le are individul este folosirea cât mai eficientă a acestor resurse. Alta ar fi situația dacă resursele ar fi nelimitate sau chiar abundente și dacă nevoile ar fi constante sau măcar posibil de limitat la o anumită măsură. Din păcate, situația este tocmai inversă. A fost și va fi întotdeauna inversă, adică, **resursele sunt din ce în ce mai puține, iar nevoile din ce în ce mai mari.**

Resursele sunt limitate fiindcă însăși mediul natural este limitat. Este limitat de mărimea planetei, de raportul dintre apă și uscat, de formele de relief, de accesibilitatea diferită în funcție de climă, de cataclismele naturale etc. Resursele sunt limitate nu numai pentru că n-ar exista, ci și datorită unor restricții de accesibilitate, cum ar fi: proprietate în care se află, barierele administrative și teritoriale sau gradul insuficient de dezvoltare a tehnologiilor apte de a le descoperi și exploata. O foarte severă limitare a resurselor apare, paradoxal, tocmai prin efortul pe care omul îl face de a folosi cât mai eficient și înțelept resursele de care dispune. Cu cât tehnica și tehnologia evoluează, cu cât omul reușește să exploateze mai profund resursele naturale și să creeze noi resurse pe cale artificială, cu atât mediul natural se degradează prin așa numitele efecte secundare sau perverse. Poluarea, infestarea surselor de apă, distrugerea stratului de ozon și multe alte efecte de acest gen determină, direct sau indirect, imediat sau ulterior, limitarea accesului la resurse.

Nevoile, însă, par a fi nelimitate sau, în orice caz, în continuă creștere. Principala explicație rezidă în fenomenul creșterii demografice. Terra găzduiește o populație din ce în ce mai mare, cu o repartiție geografică disproporționată pe

zone și continente, cu o structură pe sexe și vârste de o varietate imposibil de previzionat.

Creșterea nevoilor primare (hrană, îmbrăcăminte, locuințe, facilități și infrastructură) nu reprezintă, însă, decât un element al tendinței de creștere generală a nevoilor. La creșterea lor contribuie și alți factori care sunt expresie a evoluției pe ansamblu a societății omenești. Astfel, cresc nevoile de informare și educare, de comunicare, de dezvoltare a comunității și a societății civile, de odihnă, refacere și tratament, de petrecere a timpului liber, de culturalizare și creație, de consolidare a mediului și relațiilor de familie, de reciclare și formație permanentă a forței de muncă, de participarea la viața socială și politică etc.

Raportul dintre resursele limitate și nevoile nelimitate nu trebuie înțeles exclusiv într-o manieră absolută, ci relativă, în sensul că structura, cantitatea și calitatea nevoilor evoluează mai mult și mai rapid decât cele ale resurselor.

În România mai dăinuie încă mitul unei țări bogate în resurse. Ne-am obișnuit să vorbim despre “mozaicul de resurse” pe care îl avem, despre faptul că rezerva noastră de sare ar putea satisface nevoile întregului glob pe câteva sute de ani, că avem petrol, gaz, uraniu, aur etc., etc. Vorbim despre pământul bun pe care îl avem și despre marele potențial agricol. Mai mult decât atât, vorbim cu mândrie și despre resursele noastre umane, despre o forță de muncă numeroasă și bine pregătită profesional.

Ar trebui să ne gândim mai bine înainte de a vorbi.

Dacă ne-am gândi mai bine, ne-am da seama că resursele noastre naturale sunt extrem de limitate chiar dacă se află în cantități satisfăcătoare. Sunt limitate, dacă nu chiar rare, deoarece nevoile noastre au crescut și s-au diversificat infinit mai mult decât ne-ar permite propriile resurse. Industria românească produce o mulțime de bunuri dar și consumă multe resurse. Practic, atât materiile prime minerale cât și sursele primare de energie autohtonă sunt fie insuficiente cantitativ față de consum, fie de o calitate inferioară cerințelor tehnologice. Iată de ce, o țară ca România, care are, în mod absolut, cantități importante de resurse este obligată să importe cantități tot atât de importante și de materii prime și de energie. Sarea este multă, dar, tot trebuie să importăm deoarece nevoile de consum s-au orientat și spre alte calități sau sortimente pe care nu le avem. Sarea marină, spre exemplu. Pământul arabil este bun și destul, dar produsele agricole sunt limitate datorită slabei productivități, ceea ce face ca și resursa agrară să fie, din punct de vedere economic, în stare de raritate, nefiind capabilă să acopere nevoile. Resursele umane par a fi îndestulătoare dar, o simplă privire pe statistici arată că de mai mult de zece ani înregistrăm paradoxul creșterii concomitente a numărului de șomeri și a numărului de noi locuri de muncă. Normal ar fi ca, odată cu apariția de noi locuri de muncă să se diminueze șomajul. Nu se întâmplă așa deoarece pregătirea profesională și vârsta celor aflați în șomaj nu corespunde cu cerințele noilor locuri de muncă. Aceste situații ne conduc la următoarele concluzii privind raportul dintre resurse și nevoi:

a) **Liberalizarea comerțului și accentuarea procesului de internaționalizare a schimburilor extinde noțiunea de “resurse rare sau**